

Sygn. akt I UK 9/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania B. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 23 maja 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 9 sierpnia 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 24 listopada 2010 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 grudnia 2009 r. i przyznał ubezpieczonej B. M. prawo do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych poczynając od grudnia 2009 r.

Wyrok zapadł w następująco ustalonym stanie faktycznym:

W dniu 1 grudnia 2009 r. ubezpieczona wystąpiła do organu rentowego z wnioskiem o przyznanie jej prawa do emerytury z obniżonego wieku. Rozpoznając wniosek, organ rentowy uznał, że ubezpieczona legitymuje się (na dzień 1 stycznia 1999 r.) wymaganym 20-letnim okresem składkowym i nieskładkowym, ukończyła 55 lat życia, nie jest członkiem OFE, lecz nie udowodniła 15 lat pracy w warunkach szczególnych - do stażu tego organ rentowy nie zaliczył ubezpieczonej okresu pracy na stanowisku ucznia-piekarza, ponieważ w jego ocenie praca na wymienionym stanowisku nie była wykonywana stale w pełnym wymiarze. W oparciu o akta organu rentowego, akta osobowe ubezpieczonej, zeznania świadka D. S. oraz wyjaśnienia ubezpieczonej, Sąd ustalił, że ubezpieczona w okresie od 1 października 1969 r. do 31 lipca 1971 r. zatrudniona była w „Społem” Powszechnej Spółdzielni Spożywców na stanowisku ucznia-piekarza na podstawie umowy o naukę zawodu. Następnie nieprzerwanie kontynuowała pracę w tym zakładzie już jako piekarz do 9 marca 1976 r. W świadectwie pracy z tego podmiotu z dnia 2 maja 2006 r. wykazano, że w obu okresach zatrudniona była ubezpieczona w pełnym wymiarze czasu pracy, zaś w zaświadczeniu z dnia 6 lutego 2007 r. pracodawca potwierdził wykonywanie przez ubezpieczoną pracy w warunkach szczególnych w obu okresach. Stosownie do § 4 umowy o praktyczną naukę zawodu, czas pracy ucznia do chwili ukończenia przez niego 16 lat wynosił 6 godzin na dobę i 36 godzin tygodniowo, a po ukończeniu 16 lat życia ucznia obowiązywał normalny czas pracy stosowany w zakładzie. Z ustępu 2 § 4 tejże umowy wynika, że do czasu pracy ucznia wlicza się czas dokształcania w wymiarze nie większym niż 18 godzin tygodniowo bez względu na to, czy nauka w szkole odbywa się w godzinach pracy, czy poza godzinami pracy. Pracując na stanowisku ucznia-piekarza ubezpieczona otrzymywała wynagrodzenie za pracę w pierwszym roku - 150 zł, w drugim i trzecim roku - 300 zł miesięcznie. W spornym okresie pracowała ona przy pieczeniu chleba i bułek, musiała sprzątać swoje stanowisko pracy. Niejednokrotnie pracowała po godzinach oraz w porze nocnej, w zamian za co otrzymywała pieczywo. W tym czasie mieszkała i utrzymywała się sama, wynajmowała mieszkanie u starszej osoby, dlatego też godziła się na dodatkową pracę.

Wskazując na powyższe ustalenia oraz powołując regulację zawartą w art. 184, a także przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze - jego § 4 ust. 1, Sąd Okręgowy przyjął, że w spornym okresie, tj. od 1 października 1969 r. do 31 lipca 1971 r. ubezpieczona wykonywała pracę w warunkach szczególnych, pozwalającą na uwzględnienie tego okresu w stażu pracy w warunkach szczególnych wymaganym do nabycia prawa do emerytury. We wskazanym okresie wykonywała ona pracę w warunkach szczególnych wymienioną w dziale X pod poz. 11 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., a pracę tę wykonywała przez cały czas w wymiarze czasu obowiązującym ją na zajmowanym stanowisku ucznia-piekarza, zgodnie z § 4 umowy o naukę zawodu. Jak wskazał Sąd Okręgowy, czas pracy obowiązujący ubezpieczoną na jej stanowisku w spornym okresie winien być traktowany jako pełny wymiar czasu pracy, bo taki obowiązywał na zajmowanym przez nią stanowisku pracy. Podkreślił też Sąd, że stosownie do § 2 ust. 2 powołanego rozporządzenia, ubezpieczona przedstawiła świadectwo pracy w warunkach szczególnych wystawione przez pracodawcę w dniu 6 lutego 2007 r., potwierdzające wykonywanie pracy w warunkach szczególnych w okresie od 1 października 1969 r. do 9 marca 1976 r.

Wyrok Sądu Okręgowego w całości zaskarżył apelacją organ rentowy.

Wyrokiem z dnia 9 sierpnia 2011 r. Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. W niniejszej sprawie bezspornie na dzień 1 stycznia 1999 r. ubezpieczona wykazała posiadanie stażu pracy w warunkach szczególnych w wymiarze 13 lat, 5 miesięcy i 14 dni. Kwestia sporna pomiędzy stronami sprowadzała się do wyjaśnienia, czy do stażu pracy w warunkach szczególnych warunkującej prawo ubezpieczonej do wnioskowanego świadczenia można było zaliczyć wymieniony okres od 1 października 1969 r. do 31 lipca 1971 r., kiedy to w „Społem” Powszechnej Spółdzielni Spożywców zatrudniona była na podstawie umowy o naukę zawodu w charakterze ucznia-piekarza. Sąd stwierdził, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzonej mu pracy. Praca w warunkach

szczególnych warunkująca prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym to jednak wyłącznie praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy wymienionym w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (§ 2 ust. 1 rozporządzenia). Sąd Apelacyjny w pełni podzielił stanowisko skarżącego, że nie ma znaczenia, iż od konkretnego pracownika młodocianego pracodawca wymagał ze względu na treść umowy stanowiącej podstawę zatrudnienia pracy w wymiarze 6 godzin dziennie (jak miało to miejsce zgodnie z § 4 umowy o naukę zawodu z dnia 1 października 1969 r. załączonej do akt osobowych, w przypadku ubezpieczonej do dnia ukończenia przez nią 16-go roku życia, t.j. do dnia 11 maja 1970 r. i to w dodatku przy wliczeniu do czasu pracy kształcenia w wymiarze 18 godzin tygodniowo bez względu na to, czy nauka w szkole odbywała się w godzinach pracy, czy poza godzinami pracy), skoro dla pracownika wykonującego pracę przy wypieku pieczywa wymieniona w rozporządzeniu w dziale X pod poz. 11 wykazu A pełny wymiar czasu pracy wynosił 8 godzin dziennie. Stosownie do warunku określonego w § 4 umowy o naukę zawodu łączącej ubezpieczoną z WSS Spółem trudno było przyjąć, że po ukończeniu przez nią 16-go roku życia w okresie trwania umowy o naukę zawodu jej czas pracy przy wypieku pieczywa mógł wynosić normalny czas pracy stosowany w zakładzie, skoro nadal do jej czasu pracy wliczany był czas kształcenia w wymiarze do 18 godzin tygodniowo, bez względu na to, czy nauka w szkole odbywała się w godzinach pracy, czy poza godzinami pracy. Z samych twierdzeń ubezpieczonej wynikało (vide: protokół rozprawy z dnia 7 kwietnia 2010 r. - k.16 a.s.), że w spornym okresie od 1 października 1969 r. do 31 lipca 1971 r. przez trzy dni w tygodniu uczęszczała ona do szkoły, a przez trzy dni pozostałe do pracy. Przy czym dalsze jej twierdzenia, iż w te dni, kiedy chodziła do szkoły także pracowała w Spółdzielni w godzinach nocnych nie są wiarygodne tak w świetle warunków umowy o naukę zawodu, jak i obowiązujących także wówczas przepisów prawa pracy dotyczących pracy osób małoletnich. Nie wynika też z zeznań słuchanego w sprawie świadka D. S., aby ubezpieczona w spornym okresie stale (codziennie) pracowała przy wypieku pieczywa przez co najmniej 8 godzin dziennie (na dobę).

W tych warunkach Sąd drugiej instancji uznał, że uwzględnienie przez Sąd pierwszej instancji w stażu pracy ubezpieczonej w warunkach szczególnych warunkującej prawo do spornego świadczenia okresu od 1 października 1969 r. do 31 lipca 1971 r. nastąpiło z naruszeniem ust. 1 § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 9 sierpnia 2011 r. ubezpieczona wniosła skargę kasacyjną, zaskarżając powyższy wyrok w całości. Zarzuciła Sądowi drugiej instancji naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i nie zastosowanie § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) w związku z art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.), poprzez przyjęcie, iż praca w warunkach szczególnych warunkująca prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, w przypadku młodocianego zatrudnionego w wieku poniżej 16 lat, na stanowisku ucznia - piekarza (poz. 11 działu X wykazu A załącznika do rozporządzenia RM z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze), jest wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy, jedynie wówczas, gdy wymiar dobowy czasu pracy wynosi 8 godzin. Wskazując na powyższą podstawę skargi kasacyjnej wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i jego zmianę, poprzez przyznanie skarżącej prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, począwszy od dnia 1 grudnia 2009 r., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji celem jej ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie mogła zostać uwzględniona. Młodociani pobierający naukę zawodu w zakładach pracy w ramach zawartych z tymi zakładami umów byli wprost uważani za pracowników przez art. 4 ust. 2 pkt 3 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin

(jednolity tekst: Dz.U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97 ze zm.), art. 5 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.), art. 5 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) - odsyłający do przepisów Kodeksu pracy, a więc także zatrudniania młodocianych w celu przygotowania zawodowego w ramach umowy o pracę (art. 190 i następne k.p.) oraz art. 11 ust. 2 pkt 3 tej ustawy - nakazujący uznawanie za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia okresy wykonywania przed dniem 1 stycznia 1975 r. pracy na podstawie umowy o naukę zawodu, przyuczania do określonej pracy lub odbywania wstępnego stażu pracy, a także art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) - nakazujący uznawanie za okresy składkowe przypadające przed dniem wejścia w życie tej ustawy okresy zatrudnienia młodocianych na obszarze Państwa Polskiego na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r., która to zasada została przejęta przez art. 6 ust. 2 pkt 3 aktualnie obowiązującej ustawy o emeryturach i rentach. W konsekwencji nie może budzić wątpliwości, że młodociany odbywający naukę zawodu w ramach umowy zawartej z zakładem pracy na podstawie przepisów ustawy o nauce zawodu posiadał status pracownika, również w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym oraz ubezpieczeniu społecznym.

W myśl § 2 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na warunkach w nim przewidzianych są okresy, w których praca w szczególnych warunkach jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Rację ma skarżąca o ile wywodzi, że jeżeli w obowiązujących przepisach przewidziana została dla danego stanowiska - ze względu na charakter zatrudnienia lub związane z nim warunki - norma czasu pracy w rozmiarze odbiegającym od powszechnie obowiązującego, stanowi ona pełny wymiar czasu pracy w rozumieniu § 2 rozporządzenia. Jeżeli więc na stanowisku pracy ucznia nauki zawodu przewidziana została norma czasu pracy w rozmiarze 6 godzin dziennie i 36 godzin tygodniowo, to praca wykonywana w takim rozmiarze stanowi pracę w

pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na tym stanowisku. Dla spełnienia wymagania wykonywania pracy w szczególnych warunkach istotne jest jednak to czy taka praca była przez pracownika faktycznie wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy przewidzianym dla stanowiska, na którym takie warunki występowały. Z poczynionych w sprawie i niekwestionowanych ustaleń wynika, że przez cały okres zatrudnienia na podstawie umowy o naukę zawodu wnioskodawczyni pracowała jako uczeń na warunkach wynikających z tej umowy, w tym zawartego w niej zastrzeżenia, że do jego czasu pracy podlegał wliczeniu czas dokształcania w wymiarze do 18 godzin tygodniowo, bez względu na to czy nauka odbywała się w godzinach pracy, czy poza godzinami pracy. To postanowienie umowy o naukę zawodu wynikało wprost z art. 13 ust. 3 ustawy o nauce zawodu, odnoszącym się do sytuacji określonych w art. 12 tej ustawy, zgodnie z którym młodociani przyjęci do pracy byli obowiązani do dokształcania się w celu ukończenia pełnej szkoły podstawowej lub do dokształcania się zawodowego lub ogólnokształcącego (ust. 2), natomiast młodociani zatrudnieni w celu nauki zawodu obowiązani byli do dokształcania się w zakresie obranego zawodu (ust. 3). Już tylko z tej regulacji wynika, że skarżąca - jako uczeń Zasadniczej Szkoły Zawodowej dla Pracujących - nie mogła wykonywać i faktycznie nie wykonywała stale i w pełnym wymiarze czasu pracy prac określonych w art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach (o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia), z którymi łączyło się wykonywanie zatrudnienia na stanowisku pracy do wykonywania której była przyuczana. Dokształcanie w rozumieniu art. 12 ustawy o nauce zawodu nie oznaczało bowiem nic innego jak zajęcia teoretyczne w warunkach szkolnych. Twierdzenie skarżącej, że po ukończeniu 16-go roku życia pracowała stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach przewidzianych dla stanowiska uczeń-piekarz, do pracy na którym była przyuczana, pozostaje poza ustaleniami faktycznymi sprawy. Z ustaleń tych bowiem wynika, że przez cały okres zatrudnienia na podstawie umowy o naukę zawodu (1 października 1969 r. - 31 lipca 1971 r.) skarżąca faktycznie posiadała status ucznia (niezależnie od znajdujących do niego zastosowanie norm czasu

pracy) i z uwagi na wynikający z umowy obowiązek dokształcania się nie pracowała stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach szczególnych.

Z powyższych względów zaskarżony wyrok odpowiada prawu, co powoduje oddalenie skargi kasacyjnej na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.